

PRISTUP DIZAJNIRANJU GLAVNOG TRGA U SKOPJU

APPROACH TO DESIGN THE MAIN SQUARE IN SKOPJE

Stefanka Hadzi Pecova

SAŽETAK

U tijeku su aktivnosti za preoblikovanje gradskog trga u Skopju. U planske i dizajnerske procese pejzažni arhitekti nisu uključeni. Naime, oni nisu bili uključeni u planerske timove s urbanim planerima, arhitektima i građevinskim inženjerima koji bi zajedno s građanima definirali koncept budućeg oblikovanja, namjene i izgleda trga. Cilj ovog priloga je da potvrdi potrebu pejzažnih arhitekata u planerski rad i u proces donošenja odluka i da pokaže da je njihovo sudjelovanje podjednako važno. Predložen je mogući pristup oblikovanju koji bi služio kao model u praksi. Predložen i utvrđen je i set kriterija za vrednovanje kapaciteta, ograničenja i mogućnosti pejzaža (parkova i drugih otvorenih prostora u urbanoj strukturi) u procesu donošenja odluka. Rezultate ovakve analize treba primjeniti s drugim aspektima budućeg razvoja u definiranju funkcija i oblikovanja gradskog trga. Ovaj metodološki pristup može biti koristan samo ako je ugrađen u sveobuhvatnu planersku i dizajnersku matricu.

Ključne riječi: planiranje, oblikovanje, metodološki pristup

SUMMARY

Activities on redesigning the main square in Skopje are progress, but landscape architects are not included in the planing and designing. They have not been included in planning tems with urban planners, architects and civil

engineers, to define, with the citizens, the future landscaping, purpose and the look of the square. The aim of this paper is to confirm the need for landscape architects to participate in planning and decision making and to show that their participation is equally important. A possible approach has been proposed that could be used as a model in practice. A set of criteria has been proposed and defined to assess the capacity, limitations and possibilities in landscaping (parks and other open spaces in urban structure) to be used applied with decision making. The results of such analysis should be applied with other aspects of future development in defining and forming the town square. This methodological approach can be useful if incorporated in general planning and designing matrix.

Key words: planing, designing, methodological approach

UVOD

Zbog čega je neophodno definirati pristup planiranju i dizajniranju otvorenog javnog prostora

Planiranje i uređivanje javnih, otvorenih prostora osnovni je preduvjet postizanja kvalitete života u gradovima.

Ovaj stav je utvrđen u nekoliko internacionalnih dokumenata: Atenska Povelja, Preporuke za zaštitu pejzaža (ON 1962.), Deloska deklaracija (1968.), Vankuverska deklaracija humanih naselja (1976.), Varšavska deklaracija (1976.) Povelja Machu Pichu (1970.), Meksička deklaracija (1978.), Ilistambulska deklaracija (1995.).

Obje discipline – planiranje i dizajniranje prostora, mogu pružiti odgovore na mnoga pitanja povezana s kvalitetom okruženja, potrebama građana i budućih funkcija urbanog prostora.

Polazeći od aktualnog stanja u Republici Makedoniji da:

- a) otvoreni i javni zeleni prostori nisu smatrani urbanom kategorijom u Pravilniku za urbane standarde (Sl. Vesnik na R. Makedonija br. 2/2002)
- b) pejzažni planeri i pejzažni arhitekti nisu uključeni u proces planiranja svojim punim kapacitetom.

Ovaj se prilog bavi istraživanjem metodološke matrice pogodne za istraživanje i valorizaciju urbanih otvorenih i javnih zelenih površina.

Predloženi model je sagledan kao segment inter i multidisciplinarnog procesa koji treba uvesti u praksu planiranja u budućnosti.

UKAZIVANJA NA POZNATO

Dok u svijetu disciplina planiranja prostora i pejzažna arhitektura proširuju granice analize i obuhvata, kod nas su to još uvijek discipline koje nisu razvijene ili se mogućnosti discipline i profesionalaca zapostavljaju. Odatle ocjena da je potrebno utvrditi i/ili unaprijediti metodološku matricu/okvir za planiranje i dizajniranje otvorenih, slobodnih, zelenih parkovskih prostora.

Da bi se pristupilo utvrđivanju modela i matrice za istraživanje pejzaža kao urbane kategorije polazi se od sljedećeg:

- planiranje i dizajniranje otvorenih zelenih javnih površina počinje procesom urbanog planiranja
- ono se sagledava kao dio integralnog istraživačkog procesa mogućnosti i ograničenja
- ciljevi održivog razvoja mogu se ostvariti i na otvorenim zelenim površinama zbog toga što oni integralno sagledavaju ekološke, ekonomske i socijalne aspekte.

CILJ I METODA RADA

Definiranje metodološkog pristupa za planiranje i dizajniranje otvorenih, gradskih parkovskih prostora bio je osnovni cilj ovog istraživanja. Model sadrži nekoliko koraka kao što su:

- a) osnovni postulati
- b) utvrđivanje osnovnih karakteristika i odlika otvorenih prostora
- c) čimbenici za istraživanje
- d) vrednovanje

a) Postulati

Osnovno polazište ovog istraživanja su i sljedeći postulati:

- javni otvoreni zeleni prostori su vitalni elementi okruženja;

- oni kreiraju pozitivne uvjete za zdravo okruženje, zaštitu određenih resursa, pomažu ostvarivanju koordinacije između različitih aktivnosti, odmora i mira, kretanja i bogatstva doživljaja različitih iskustava i socijalizacije stanovnika.

b) Karakteristike i odlike zelenih otvorenih parkovskih prostora

Prethodni stav određuje karakter i funkcije zelenih otvorenih prostora kao što slijedi:

- ostvarivanje pozitivnih mikroklimatskih uvjeta i poboljšanje uslova okruženja;
- dostupni su bez ograda;
- pogodni su za ostvarivanje rekreativnih aktivnosti;
- povezani su s ostalim zelenim površinama;
- pogodni su za ostvarivanje različitih socijalnih aktivnosti;
- imaju značajne estetske i emocionalne vrijednosti;
- dominantni elementi su: raslinje i umjetnički objekti

c) Čimbenici istraživanja

Za ostvarivanje navedenih funkcija i dobivanje željenog cilja, a posebno zbog toga što su otvoreni zeleni prostori kompleksni, s multinamjenskim značenjem, neophodno je načiniti matricu za istraživanje koja obuhvaća sljedeće čimbenike:

- politiku urbanog razvoja
- prirodne karakteristike
- historijsko i kulturno nasljeđe
- glavne pravce kretanja
- glavne funkcije
- obilježja kolektivnog prepoznavanja i sjećanja (nevidljivi pejzaž imaginacije)

d) Vrednovanje

Sljedeći korak nije nimalo lak. Naime, ocjena vrijednosti kompleksan je proces upravo zbog različitih čimbenika. Ponekad je vrednovanje deskriptivno,

izražavajući mogućnosti i ograničenja određenog prostora, ponekad se izražava stupnjevanjem. Često se događa da vrednovanje izražava naša lična gledanja i stavove, osjećanja i emocije. Ponekad je proces vrednovanja relativan i daje odgovore samo kroz anketu građana. Općenito, vrednovanje mora dati odgovore na sljedeća pitanja:

- gdje
- što
- kako
- koliko

RASPRAVA

Ovako postavljena istraživačka matrica treba rezultirati sljedećim zaključcima:

- što treba respektirati
- što treba istaknuti, obilježiti i potencirati
- što treba ublažiti, izbjeći i promijeniti
- gdje treba biti locirano

Zaključci i saznanja poslije ovako obavljenog istraživanja, između ostalog moraju istaknuti (navedeni su samo oni elementi relativni za tematiku ovog skupa):

- dizajnerske principe
- tip zelenila
- lokaciju cvjetnjaka
- cvjetne vidove
- izbor boja
- arhitektonske elemente i građevinske materijale

Sljedeći koraci

Jasno je da ovakav postupak neće završiti utvrđivanjem zaključaka i rezultata. Njih treba uključiti u sljedeće planiranje i usaglasiti s ostalim urbanim funkcijama: saobraćajem, socijalnim potrebama, izgrađenim strukturama, s ostalom infrastrukturom. Preklapanjem i ukrštavanjem rezultata moguće je doći do i ostvariti kvalitetna i dugoročna rješenja.

REZULTATI ISTRAŽIVANJA NA PRIMJERU OBLIKOVANJA GRADSKOG TRGA U SKOPJU

Osnova

Skopje ima dugu povijest. Otkriveni su tragovi još od rimskog doba. Potresi, požari, ratovi uništavaju grad nekoliko puta. Lociran na raskršću grad je imao padove i uspone i izrasta u lijepo mjesto za život.

Glavni trg je nastao neposredno poslije I. Svjetskog rata kada je započeta intenzivna građevinska aktivnost. Svoj izgled trg je dobio neposredno prije II. Svjetskog rata kada su sagrađeni glavni objekti koji su ga okruživali.

Potres iz 1963. godine razrušio je mnoge objekte u gradu i glavne objekte na trgu. Od tog doba grad nije uspio definirati urbani koncept za razvoj trga i arhitektonske uvjete za definiranje njegove fizionomije.

Grad se razvija prema Glavnom urbanističkom planu. Do sada za trg nije realiziran nikakav urbanistički plan a pejzažni plan nikad nije izrađen.

Danas je trg glavna i središnja točka u gradu. On je namijenjen pješacima. Glavna se zbivanja odvijaju na trgu ali ipak za ovaj prostor urbani kontekst nije definiran i pored njegovog bogatog historijskog naslijeđa i ukupne urbane podobnosti.

Analiza i vrednovanje

Analiza je obuhvatila nekoliko različitih aspekata kao što su:

- a) planovi i planski razvitak
- b) osnovne funkcije trga
- c) način uređivanja
- d) uvjete prirodne sredine
- e) povezanost s ostalim zelenim i otvorenim prostorima
- f) glavni smjerovi kretanja
- g) historijsko i kulturno nasljeđe
- h) slika trga / "mentalna matrica"

Sinteza

Analiza i vrednovanje čimbenika pokazali su sljedeće:

A. Treba poštivati:

- prilagodljivost prostora da odgovori mnogim socijalnim zahtjevima

B. Treba istaći, obilježiti ili potencirati:

- mogućnost da se ovdje ostvari vremenska i prostorna orijentacija
- mogućnost da se ovdje prepoznaju historijski događaji i nasljeđe
- potreba usaglašavanja budućih arhitektonskih oblika s nasljeđima
- harmoničnost volumena, oblika i boja
- otvorene poglede i vizure
- pogodne mikroklimatske uvjete kao što su: osunčanost tijekom dugog razdoblja i mogućnost hlada i provjetravanja tijekom ljeta.

C. Treba usaglasiti, izbjeći, modificirati:

- predimenzionirane i nejasne urbane strukture
- heterogene i nekompatibilne aktivnosti
- previše elemenata
- neugodne klimatske čimbenike kao: jaka insolacija i zimski vjetrovi
- motorni saobraćaj
- uništavanje ili izlaganje opasnosti onih vrijednosti koje su osnova za budući urbani razvoj

Opći zaključci se odnose na:

- oblikovne principe kao što su: postizanje historijskog kontinuiteta, kontinuiteta prostora i događaja, fragmentiranosti i fleksibilnosti;
- tip biljnog materijala;
- lokaciju cvjetnih partera;
- izbor boja;
- izbor cvjetnog materijala;
- izbor arhitektonskih i građevinskih materijala.

ZAKLJUČCI

- Predloženi model može se iskoristiti kao metodološki okvir za izradu pejzažnog plana i dizajna otvorenih zelenih parkovskih prostora;
- Istraživanje je pokazalo inter i multidisciplinarni karakter zadatka;
- Sagledana je potreba da se unaprijedi i poboljša regulativa urbanističkog planiranja i pejzažnog oblikovanja;
- Sagledana je potreba da se definiraju standardi u ovom području;

- Pejzažni planeri i dizajneri su sposobni da prihvate ovakve zadatke;
- Utvrđena je potreba pripremanja specijalnih planova za otvorene i zelene javne prostore i otvaranja specijalnih servisa za izradu pejzažnih planova;
- Potrebno je pripremiti građane za sudjelovanje u rješavanju ovakvih problema pomažući im da otkriju problem, da definiraju želje zajednice i pojedinca i mogućnosti prostora i pejzaža, što će omogućiti stvaranje održivih i atraktivnih zajednica;
- Predloženi sveobuhvatni model nudi sveobuhvatne mogućnosti:
 - a) sticanja osjećaja i orijentaciju za mjesto i vrijeme, i svijest o povijesti;
 - b) utvrđivanje strateških točaka koje objedinjavaju i obilježavaju prostor i daju mu identitet;
 - c) jačanje javne svijesti o značenju i važnosti javnih prostora kreiranjem elemenata koji oblikuju urbani prostor i obilježavaju pejzaž.

LITERATURA

- Bliža okolina stana, Bečke preporuke (1973.), Međunarodno udruženje za stanovanje, urbanizam i regionalno planiranje, (prevod), Gradbeni centar Slovenija, Ljubljana.
- Detalen urbanistički plan za opština Centar, Skopje, A. D. za urbanizam, arhitektura i inženjering "ZUAS", Skopje, 1997.
- Generalni urbanistički plan na grad Skopje, Javno pretprijatie za prostorno i urbanističko planiranje, Skopje, 2992.
- Hadzi Pecova, S.** (1991.): Planiranje na javnoto zelenilo i gradinite vo stanbenite zednici (doktorska teza), Univerzitate "Sv. Kiril i Metodij", Zemljodelski fakultet, Skopje.
- Hadzi Pecova, S., B. Vasiljević** (1994.): Zaštita na životna sredina – istraživanja i prostorno planski iskustva, Agencija-Skaj.
- McHarg, Ian L.** (1969): Design with Nature, Natural Histoty Press, Garden City, NY.
- Mirčevska, S.** (1979.): Istraživanje i planiranje predela u Skopskoj kotrini (magistarski rad), Univerzitet u Beogradu, Šumarski fakultet.

- Osnoven urbanistički plan za Skopje, Zavod za urbanizam i arhitektura na grad Skopje – Skopje, Polservis – konsultanti inženjeri Varšava, Zduženie Doksijadis – Atina, Skopje, 1965.
- Osnoven urbanistički plan za Skopje, Izmeni i dopolnuvanja, Zavod za urbanizam i arhitektura na grad Skopje – Skopje, 1985.
- Pravilnik za standardi i normativi za ureduvanje na prostorot, SL vesnik na R. Makedonija br. 2/2002.
- Prostoren plan na Republika Makedonija – Indikatori za inventarizacija i kriteriumi za valorizacija na prostorot, Zavod za urbanizam i stambeno-komunalna tehnika na RM, Skopje, 1995.
- Public Art Works: The Arizona Models – A Collaborative project "The Design Art Program of the National Endowment for the Arts", Phoenix Arts Commision, City Of Phoenix, 1992.
- Steiner, F.** (1991): The living Landscape, Mc Graw Hill, Inc. New York.
- Unated Nations Centre for Human Settlements – UNCHS (Habitat), Habitata Agenda, Istanbul, 1996, Guide for National Governements for Implementation of the Habitata Agenda, 1998.
- Vroom, M., J. H. A. Meeus** (1990): Learning from Rotterdam, Investigating the Process of Urban park Design, Mansell, London.

Adresa autora – Autor's address:

Primljeno: 12. 4. 2003.

Prof. dr. Stefanka Hadzi Pecova
Univerzitet "Sv. Kiril i Metodij", Skopje
Zemljodelski fakultet
Bul. A. Makedonski bb
1000 Skopje
R. Macedonia